

УДК 332

М. В. Плетньов,

к. т. н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва,

Східноукраїнського національного університету імені В. Даля, Україна

ORCID ID: 0000-0002-8482-9419

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.24.42

РОЗВИТОК МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНІ: ВИРОБНИЧИЙ АСПЕКТ

M. Plietnov,

PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department

of Economics and Entrepreneurship, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Ukraine

DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE IN THE REGION: PRODUCTION ASPECT

У статті досліджено проблеми розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва на прикладі Донецької області. Встановлено, що у структурі малих підприємств, за видами економічної діяльності, переважають промислові підприємства. Задля розвитку малого і середнього підприємництва проведено SWOT-аналіз сфери виробництва та визначено, що для розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва Донецької області необхідно створювати сприятливі умови задля забезпечення зайнятості населення, підвищення конкурентоспроможності продукції. Виокремлено основні напрями розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва: створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва; популяризація підприємницької культури, розвиток підприємницьких навичок; підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва. Надано очікувані результати від реалізації заходів.

The article examines the problems of small and medium business development in the field of production on the example of Donetsk region. It is established that the structure of small enterprises in the Donetsk region, by type of economic activity, is dominated by industrial enterprises. Donetsk Chamber of Commerce and Industry remains a modern and authoritative business institution that provides active support for industrial entrepreneurship in the region. A SWOT-analysis of the production sphere for the development of small and medium enterprises was conducted, and it was determined that for the development of small and medium enterprises in the production sphere of Donetsk region it is necessary to create favorable conditions to ensure employment and increase product competitiveness. The main directions of small and medium business development in the field of production are singled out: creation of a favorable environment for the development of small and medium business; popularization of entrepreneurial culture, development of entrepreneurial skills; strengthening the competitiveness and innovation potential of small and medium enterprises. Within each direction, a set of measures aimed at increasing the level of employment and competitiveness of products by small and medium enterprises of Donetsk region has been identified. Thus, within the first direction, it is envisaged to provide the partial compensation of interest rates on loans provided for the implementation of small businesses projects. Given that one of the main problems hindering the development of entrepreneurship today is the lack of knowledge and practical skills in planning and doing business, the second area will be training seminars, trainings on business planning, business process development. The implementation of the third direction measures will promote the development of innovative types of entrepreneurship, integration of environmental safety ideas and sustainable development into local development, introduction of sustainable management models and environmentally friendly technologies, improvement of existing and creation of new business support infrastructure. It is emphasized that the support of small and medium enterprises in the field of production should be carried out by consolidating the efforts of executive authorities, local

governments, businesses, public associations of entrepreneurs to create conditions for intensifying its investment and innovation activities. The implementation of the proposed measures will allow to obtain the desired results — the indicators of small and medium enterprises of Donetsk region.

Ключові слова: малий і середній бізнес, підприємництва, виробництво, регіон, розвиток, підприємства, напрями, заходи.

Key words: small and medium business, entrepreneurship, production, region, development, enterprises, directions, measures.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток підприємництва (малого і середнього) в регіоні має велике значення для зросту економіки області, у тому числі збільшення валового регіонального продукту. Малий та середній бізнес принципово впливає на підвищенні рівня зайнятості населення регіону та, як правило, є драйвером структурних перетворень і стратегічною ціллю розвитку.

Для визначення стану та перспектив розвитку підприємницького середовища доречно його моніторити та досліджувати тенденції розвитку малих і середніх підприємств, особливо це стосується сфери виробництва. Наявність та розвиток підприємств малого і середнього бізнесу щодо виробництва продукції особливо важливо для Донецької області через промисловому (виробничу) спеціалізацію регіону. Тому актуальним питанням постає аналіз проблем розвитку малого і середнього бізнесу Донецької області в контексті виробництва товарів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблематикою розвитку підприємств малого і середнього бізнесу займається багато науковців та практиків: Максименко Н.Д., Варналій З.С., Марчук А.П., Малик І. П., Мохонько Г.А., Злупко С.М., Стефанишин О. В., Швайка Л.А., Заблоська І.В. та ніші. [1-6] Проте фокус досліджень у кожного науковця різний, що обумовлює необхідність проведення комплексних досліджень за обраним напрямом.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є проведення дослідження проблем розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва на прикладі Донецької області та популяризації Регіональної програми розвитку малого і середнього підприємництва в Донецькій області на 2021—2022 роки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Станом на 01.01.2020 у Донецькій області відповідно до даних Державної служби статисти-

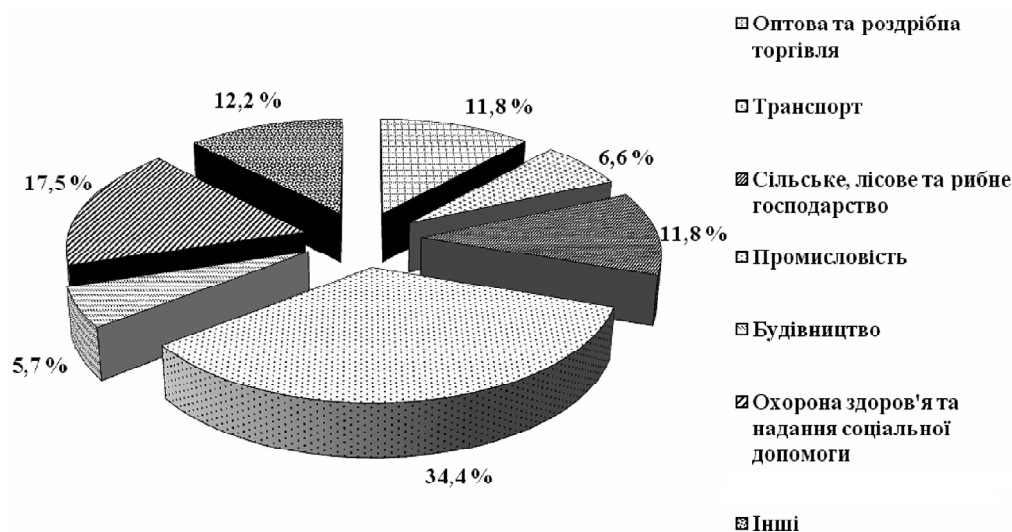

Рис. 1. Структура середніх підприємств за видами економічної діяльності у Донецькій області

Таблиця 1. Фрагмент SWOT матриці
в частині розвитку малого і середнього підприємництва
у сфері виробництва

S Сильні сторони (Strengths)	W Слабкі сторони (Weaknesses)
<p>S1 Значна частка малих та середніх підприємств у загальній кількості підприємств області.</p> <p>S3 Багатогалузева структура економіки, досить значна частина підприємств малого і середнього бізнесу задіяні у сфері промислового виробництва.</p> <p>S6 Наявність ланцюжків «сировина – виробництво - збут» у металургійному та енергетичному комплексах, лідерські позиції у виробництві гірничошахтного та металургійного устаткування.</p> <p>S8 Здатність МСП розширяти сферу застосування праці, створювати можливості для підприємницької діяльності населення</p>	<p>W1 Нерівномірність розвитку підприємств малого та середнього бізнесу в територіальному розрізі.</p> <p>W2 Невисока роль малого та середнього бізнесу в економічному розвитку області, обмежена частка підприємств малого бізнесу у сфері виробництва, ризиккий рівень конкурентоспроможності малих та середніх підприємств.</p> <p>W3 Промислово орієнтована структура економіки регіону, сконцентрована на виробництві проміжних продуктів базових та видобувних галузей з низьким ступенем переробки сировини, монополія великих підприємств в базових галузях.</p> <p>W4 Відсутність стартового капіталу для започаткування бізнесу, брак коштів для розвитку бізнесу, дефіцит оборотних коштів, низький рівень залучення інвестицій у розвиток.</p> <p>W7 Зношеність основних фондів суб'єктів підприємництва, недостатність та низький технологічний рівень потужностей, зокрема харчової та харчопереробної промисловості.</p> <p>W8 Нечіткість кластерних систем, відсутність регіональної кооперації великого, малого і середнього бізнесу.</p> <p>W10 Брак знань для ведення та розвитку бізнесу, низька юридична грамотність, слабка обізнаність підприємців щодо податкового законодавства.</p> <p>W11 Низький рівень інноваційної активності підприємств малого і середнього бізнесу, відсутність мотивації впровадження інновацій малим бізнесом.</p> <p>W13 Неможливість перевезти обладнання з виробництва чи майстерень або придбати нове обладнання, що залишилися на тимчасово окупованій території.</p> <p>W16 Низький рівень взаємодії між суб'єктами малого і середнього бізнесу у вирішенні проблемних питань.</p> <p>W17 Високий рівень сприйняття корупції бізнес середовищем, знаходження в тіньовому секторі, що не дає можливості розвитку.</p> <p>W18 Недостатній рівень соціальної активності бізнесу, слабка підприємницька ініціатива</p>

Продовження табл. 1

O Можливості (Opportunities)	T Загрози (Threats)
<p>O2 Наявність вільних промислових площадок та споруд, невикористовуваних промислових потужностей, промислових майданчиків.</p> <p>O4 Наявність освітньої інфраструктури, можливість забезпечення підготовки та перепідготовки кадрів для сфери підприємництва, співпраця бізнесу з навчальними закладами регіону, впровадження навчальних програм з організації власної справи, розвиток дуальної освіти.</p> <p>O12 Розвиток інфраструктури підтримки підприємництва, інформаційно-консультаційні та консалтингові послуги, надання професійної допомоги бізнесу у залученні інвестицій.</p> <p>O13 Допомога бізнесу з боку Донецької торгово-промислової палати, Донецького обласного центру зайнятості, використання потенціалу Донецького наукового центру НАН та МОН України.</p> <p>O18 Відсутність тиску з боку місцевої влади, налагоджений відкритий діалог влади з представниками бізнесу, громадськістю, залучення МСП до участі в розробці нормативно-правових актів локального характеру, у т. ч. нормальний протекціонізм для місцевого МСП.</p> <p>O19 Системні дії влади з підтримки, в тому числі фінансової, сектору малого і середнього бізнесу, наявність національної та регіональної програм підтримки підприємництва</p>	<p>T8 Відсутність ефективного адміністрування, нестабільність податкового законодавства, надмірний податковий тиск на підприємців, необґрунтовано висока вартість оренди на землю.</p> <p>T10 Високий рівень неофіційного бізнесу в окремих видах економічної діяльності, що створює конкуренцію легальному бізнесу, наявність корупційної складової.</p> <p>T12 Збереження значної конкуренції з боку великого бізнесу, зниження попиту на послуги малого бізнесу з боку великих підприємств у різних видах економічної діяльності.</p> <p>T14 Розрив технологічних ланцюгів та неспроможність ефективного заміщення сировинних ресурсів внаслідок окупації частини території.</p> <p>T20 Низький рівень державної підтримки розвитку підприємництва, слабка увага з боку влади до участі підприємців в розробці реальних заходів для розвитку малого та середнього підприємництва, недостатнє фінансове забезпечення програм і заходів з підтримки підприємництва</p>

Джерело: [8].

стики України налічувалось 10299 підприємств, з яких 30 — це великі підприємства, що складає 0,3 % від загальної кількості; 578 підприємств це середні або 5,6 %; 9691 підприємств — малі, або 94,1 %, з них 8384 — мікропідприємства, або 81,4 %. У порівнянні з 2018 роком кількість малих підприємств збільшилась на 5,3 %, кількість середніх підприємств — на 14,9% [7; 8].

За видами економічної діяльності у структурі малих підприємств, традиційно переважають промислові підприємства (рис. 1).

На підприємства, що займаються виробничими видами діяльності припадає 34,4 %, які

відносяться до середнього бізнесу. Підприємствами малого бізнесу виробничої спрямованості у 2019 році було реалізовано продукції 13,6 % від загального обсягу реалізації продукції малими та середніми підприємствами регіону, а у 2018 році — 15,0 %. Найбільш вагома частка обсягу реалізації виробленої продукції (48,9 % — 2019 рік, 51,4 % — 2018 рік) належить середнім підприємствам [7; 8].

Сьогодні Донецька торгово-промислова палата сприяє створенню сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі і виробничої спрямованості, забезпеченню зайнятості населення, підвищен-

Рис. 2. Основні напрями розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва в Донецькій області

ню конкурентоспроможності продукції малих і середніх підприємств. Донецька торгово-промислова палата об'єднує понад 900 підприємств, або майже 9 % підприємств регіону залишається сучасною та авторитетною бізнес-інституцією та забезпечує активну підтримку виробничого підприємництва в області.

Задля розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі і у сфері виробництва, в Донецькій області розроблено Регіональну програму розвитку малого і середнього підприємництва в Донецькій області на 2021 — 2022 роки [8].

Для її розробки було проведено SWOT аналіз (табл. 1).

У сфері виробництва необхідно постійно створювати сприятливі умови для розвитку малого і середнього підприємництва задля забезпечення зайнятості населення, підвищення конкурентоспроможності продукції, такий висновок було зроблено за результатами SWOT-аналізу.

Сприяння підприємствам малого та середнього бізнесу у сфері виробництва має здійснюватися шляхом захисту прав та інтересів малого та середнього бізнесу, консолідації зусиль органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, бізнесу, громадських об'єднань задля підтримки та удосконалення бізнес середовища, системи надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру, розширення системи професійної освіти та підготовки кадрів для сфери підприємництва, пошуку нових фінансових інструментів для розвитку бізнесу та залучення міжнародної донорської допомоги, розвитку інфраструктури підтрим-

ки малого та середнього бізнесу, створення умов для активізації його інноваційної та інвестиційної діяльності.

Основні напрями розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва подано на рисунку 2.

I. Створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва: спрощення умов для ведення бізнесу, в тому числі шляхом розвитку електронного урядування та надання максимальної кількості послуг; підняття ефективності реалізації державної регуляторної політики; надання підприємствам малого та середнього бізнесу інформаційно-консультаційної підтримки; запровадження інструментів фінансової підтримки підприємствам малого та середнього бізнесу.

Метою передбачених заходів є підвищення ефективності реалізації державної економічної політики шляхом залучення суб'єктів підприємництва до її реалізації, зокрема, через проведення засідань дорадчих органів при місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування за участю громадськості; за рахунок спрощення доступу до інформаційних ресурсів та скорочення часу на пошук потрібної інформації буде здійснено підвищення ефективності ведення малого та середнього бізнесу; поліпшення інформованості малого та середнього бізнесу щодо можливостей участі у публічних закупівлях та підвищення потенціалу у використанні резервів публічних закупівель; розширення доступу до фінансових ресурсів.

У рамках реалізації цього напрямку передбачається надання часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проєктів малому та середньому бізнесу. Також запровадження фінансової підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва задля реалізації проєктів у сферах смарт-спеціалізації Донецької області.

II. Популяризація підприємницької культури, розвиток підприємницьких навичок. Заходи цього напрямку направлені на: створення позитивного іміджу регіону, підвищення соціальної відповідальності малого та середнього бізнесу, сприяння розвитку соціальної відповідальності; розповсюдження інформації про позитивні успіхи, історії досягнень та кращі практики впровадження діяльності; стимулювання самозайнятості та зайнятості населення, у тому числі у сільській місцевості; стимулю-

вання розвитку жіночого підприємництва, молодіжного, започаткування підприємницької діяльності вразливими категоріями населення (особливо у населених пунктах з моноструктурною економікою та у сільській місцевості); професійної підготовки та покращення професійних навичок працівників малого та середнього бізнесу; запровадження механізмів обміну кращими практиками та досвідом як всередині регіону, так і за його межами; розширення та зміцнення туристичної та рекреаційної інфраструктури [8].

Враховуючи, що однією із основних проблем, що стримують розвиток малого та середнього бізнесу, сьогодні є недостатній рівень знань та практичних навичок щодо планування та ведення бізнесу, проводитимуться навчальні тренінги з бізнес-планування, семінари задля розвитку бізнес-процесів. Отримання сучасного досвіду, нових навичок, налагодження контактів, започаткування спільних проєктів — це все робота, яка проводитиметься задля сприяння участі суб'єктів підприємництва в програмах обміну міжнародним досвідом. Також проводитимуться заходи, що направлені на організацію навчання за професіями, які сприяють започаткуванню власної справи для безробітних.

Реалізація заходів такого напрямку сприятиме підвищенню кваліфікації управлінських кадрів для сфери підприємництва, навчанню незайнятого населення області основам підприємництва, забезпеченню розвитку ефективного державно-приватного партнерства, розвитку соціального підприємництва, залученню вразливих категорій населення до підприємницької діяльності тощо.

III. Підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва. Заходи цього напрямку направлені на: популяризацію індустріальних парків з метою залучення малого та середнього бізнесу для здійснення господарської діяльності на території індустріальних парків; сприяння справедливій трансформації вугільних регіонів на території області та ефективному реформуванню вугільної галузі; інформування суб'єктів малого та середнього підприємництва та екологічна просвіта задля сприяння екологізації підприємництва;

Таблиця 2. Очікувані результати від реалізації заходів

№ з/п	Очікувані результати від реалізації заходів	Вихідні дані на початок 2021 року	Очікувані результати	
			2021	2022
1	2	3	4	5
1.	Кількість малих та середніх підприємств, од.	9500	9650	9850
2.	Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, од.	23	24	24
3.	Кількість середніх підприємств, од.	570	575	585
4.	Кількість середніх підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, од.	1	1	1
5.	Кількість найманих працівників на малих підприємствах, тис. осіб	41,6	42,8	43,8
6.	Кількість найманих працівників на середніх підприємствах, тис. осіб	133,5	135,8	138,2
7.	Кількість фізичних осіб-підприємців, тис. осіб	54,9	55,4	56,1
8.	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) • малих підприємств, млрд грн • середніх підприємств, млрд грн	32,7 94,9	33,8 97,5	35,4 102,3
9.	Частка продукції у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) • малих підприємств, % • середніх підприємств, %	8,0 23,1	8,0 23,2	8,1 23,3
10.	Загальна сума надходжень від діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва до бюджетів усіх рівнів, млрд грн	8,0	8,5	9,0

Джерело: [8].

сприяння налагодження зв'язків в межах кластерних та міжгалузевих об'єднань та міжсекторальному співробітництву у форматі "наука — бізнес — влада" та (або); сприяння залученню дітей та молоді до інноваційної діяльності та формування інноваційної культури; стимулювання за рахунок активації ринкових ніш створення нових мікро, малих та середніх підприємств що мають потенціал для розвитку; розвиток інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва; підтримку високотехнологічного та інноваційного підприємництва [8].

Про переваги впровадження моделей сталого споживання та виробництва "зелених практик", інформуватимуться суб'єкти малого і середнього підприємництва, залучатимуться до спільних семінарів, нарад щодо переваг екологізації підприємницької діяльності.

Здійснення заходів даного напрямку сприятиме інтеграції ідей екологічної безпеки та сталого розвитку у місцевий розвиток, розвитку інноваційних видів підприємництва, удосконаленню роботи діючих та створенню нових об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва, впровадженню у господарську діяльність моделей невиснажливого господарювання та екологічно дружніх технологій.

Реалізація вищенаведених заходів буде сприяти поступовому створенню нових робочих місць, зменшенню рівня безробіття та зни-

женню соціальної напруженості у регіоні, збільшенню питомої ваги зайнятих у малому та середньому бізнесі в загальному обсязі працездатного населення області, підвищенню рівня доходів, створенню сприятливого середовища для розвитку конкуренції, підвищенню ефективності підготовки, активізації інвестиційно-інноваційної діяльності малих та середніх підприємств та отриманню запланованих надходжень до бюджетів усіх рівнів, перепідготовки кадрів для сфери малого та середнього підприємництва.

У таблиці 2 подано очікувані результати від реалізації заходів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведені дослідження проблем розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва на прикладі Донецької області дозволили установити, що у структурі малих підприємств за видами економічної діяльності, переважають промислові підприємства. Задля розвитку малого і середнього підприємництва було проведено SWOT-аналіз сфери виробництва та визначено, що для розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва Донецької області необхідно створювати сприятливі умови задля забезпечення зайнятості населення, підвищення конкурентоспроможності продукції. Виокремлено основні напрями розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва: створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва; популяризація підприємницької культури, розвиток підприємницьких навичок; підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва. Реалізація запропонованих заходів дозволить отримати бажані результати — показники розвитку малого і середнього підприємництва.

Література:

1. Максименко Н.Д. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / Н.Д. Максименко. Вісник НТУ "ХПІ". 2013 № 6 (980), С. 128—131.
2. Варналій З.С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва // З.С. Варналій, І.С. Кузнецова. К.: 2019. С. 76—81.
3. Марчук Л.П. Розвиток малого і середнього бізнесу як складова інноваційних перетворень в Україні / Л.П. Марчук. Вісник аграрної науки Причорномор'я. К., 2010. С. 44—53.

4. Малик І.П. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні / І.П. Малик, Г.А. Мохонько // Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України "КПІ": зб. наук. пр. 2012. Вип. 9. С. 29—34.

5. Злупко С.М. Підприємництво: основи, особливості, механізми: навч. посібник / С.М. Злупко, О.В. Стефанишин, Л.А. Швайка. Львів. Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2000. 370 с.

6. Заблоська І.В. Інфраструктурне забезпечення підтримки розвитку малого бізнесу на сході України / І.В. Заблоська. Економіка і право. 2015. № 3 (42). С. 72—76.

7. Державна служба статистики України у Донецькій області. URL: <http://www.donetsk-stat.gov.ua>

8. Регіональна програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2021—2022 роки" URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/Program-2021-2022.docx>

References:

1. Maksumenko, N.D. (2013), "Problems of small business development in Ukraine", Bulletin of NTU "KhPI", vol.6 (980), pp. 128—131.
  2. Varnaliy, Z.S. and Kuznetsova, I.S. (2019), Derzhavna rehuliatorna polityka u sferi maloho pidpriemnytstva [State regulatory policy in the field of small business], Kyiv, Ukraine, pp. 76—81.
  3. Marchuk, L.P. (2010), "Development of small and medium business as a component of innovative transformations in Ukraine", Bulletin of agrarian science of the Black Sea region, pp. 44—53.
  4. Malik, I.P. Mokhonko, G.A. (2012), "Development of small and medium business in Ukraine", Ekon. spring Nat. tech. University of Ukraine "KPI", vol. 9, pp. 29—34.
  5. Zlupko, S.M. Stefanishin, O.V. and Shvai-ka, L.A. (2000), Pidpriemnytstvo: osnovy, osoblyvosti, mekhanizmy [Entrepreneurship: basics, features, mechanisms], Lviv National University. Ivan Franko, Lviv, Ukraine.
  6. Zablolska, I.V. (2015), "Infrastructural support for small business development in eastern Ukraine", Economics and Law, vol. 3 (42), pp. 72—76.
  7. State Statistics Service of Ukraine in Donetsk region (2020), available at: <http://www.donetskstat.gov.ua> Accessed 5 December 2020).
  8. Donetsk Regional State Administration (2020), "Regional Program for Small and Medium Business Development for 2021—2022", <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/Program-2021-2022.docx> (Accessed 8 December 2020).
- Стаття надійшла до редакції 12.12.2020 р.